

О. Чуваков

*кандидат юридичних наук, доцент,
Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова*

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Злочини проти основ національної безпеки – найбільш тяжкі злочини, відомі кримінальному законодавству. Шкоду, яку вони можуть заподіяти, не можна недооцінювати. Державна зрада, шпіонаж, дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади, диверсія, посягання на життя державного чи громадського діяча можуть спричинити знищення об'єктів, що мають важливе економічне і військове значення, дезорганізацію роботи державних або громадських організацій, а в умовах війни – призвести до невдач у бою, до загибелі великої кількості людей.

Злочинами проти основ національної безпеки визнаються передбачені кримінальним законом суспільно небезпечні діяння, спрямовані на підлив або ослаблення суспільного ладу України.

Родовим об'єктом злочинів проти основ національної безпеки слід вважати безпеку держави в різних її сферах [1, 9], тобто систему суспільних відносин з охорони національної безпеки в сфері забезпечення суверенітету, територіальній недоторканності, обороноздатності тощо. Ця система охоплює всі сторони суспільного життя в їхньому органічному взаємозв'язку і взаємозалежності. Окремі групи суспільних відносин, що входять в систему, утворюють безпосередні об'єкти посягання при здійсненні злочинів проти основ національної безпеки.

У діючому Законі України «Про основи національної безпеки України» законодавцем під «національною безпекою» розуміється захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, що забезпечує сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам (ст.1) [2].

Поняття «національна безпека», по суті, не розроблено в теорії кримінального права. Певні спроби на розкриття його змісту містяться в одному з виступів першого Президента України

Л. М. Кравчука : «В новому, широкому розумінні національну безпеку України визначаємо як стан захищеності життєво важливих інтересів особи (громадянина України), народу України в цілому і власне Української держави від внутрішніх і зовнішніх загроз» [3, 73].

Наукове тлумачення поняття «основи національної безпеки України», передбачає перш за все розкриття змісту слів «основи», «безпека» і «національна», з яких воно складається. Поняття основ національної безпеки в діючому Законі України «Про основи національної безпеки України» законодавцем не розкривається. Однак, відповідно до положень даного Закону, можна зробити висновок, що під основами національної безпеки розуміються основні початки, принципи, які мають пріоритетне значення для забезпечення національної безпеки держави. Безпека – це стан, коли немає загрози, її попередження, збереження і надійність кого-, чого-небудь; стан, коли не загрожує небезпека, не заподіюється й не може бути заподіяна шкода певним інтересам, цінностям.

Питання про зміст поняття «національна» в цьому контексті є спірним. По-перше, яку безпеку слід мати на увазі: держави, суспільства, окремих осіб? По-друге, чи стосується національна безпека захисту прав та інтересів лише українського народу, його державних та громадських утворень і діячів, чи вона поширюється на захист прав та інтересів того, хто називається «народ України». Головний аргумент на користь цього підходу: без гарантії безпеки всіх націй, які проживають на території України, не може бути гарантована безпека українського народу.

З одного боку, національна безпека – поняття конкретно-історичне, і, отже, воно піддається трансформації в залежності від суспільно-політичних, економічних і інших умов, які склалися на певному етапі розвитку держави. З іншого боку – на зміст даного поняття впливають національно-державні інтереси країни, загальна національна ідея.

Поняття «національна безпека», як уже відзначено, відображає зв'язок безпеки з нацією, тобто з «визначеною територіально-державною спільністю, заснованою на стійких соціально-політичних, економічних, культурних і інших зв'язках»[4, 12].

Нація може включати безліч національностей, які представляють собою етнічну спільність людей зі своїми традиціями, права-

ми, культурою. У цьому плані національна безпека характеризує стан цієї нації як цілісної системи, що включає суспільні відносини і суспільну свідомість, інститути суспільства і їх діяльність, що сприяють або перешкоджають реалізації національних інтересів у конкретній історично сформованій обстановці.

Національна безпека країни припускає здатність протистояти ворожим і деструктивним силам природного, техногенного і соціального характеру, нейтралізувати їх. Вона означає захищеність особистості – її прав, свобод; соціальних і національних груп – їх статусу, функціональних ролей самобутності; суспільства – його матеріальних і духовних цінностей; держави – її територіальної цілісності, суверенітету, конституційного ладу[5, 6].

У процесі історичного розвитку концепція національної безпеки у світі постійно змінюється. Якщо на кінець другої світової війни і у період так званої холодної війни, акцентувалася увага на забезпеченні обороноздатності, на нейтралізації зовнішнього ворога, то згодом стали визнавати, що складовою національної безпеки є місце держави в міжнародних економічних зв'язках, наявність ресурсів, демографічна ситуація тощо.

Отже, національна безпека включає ряд чинників як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Національна безпека України має відповідну структуру, складається з окремих елементів, якими є: військова (зовнішня) безпека; політична безпека (політична стабільність); економічна безпека та внутрішня безпека.

Військова безпека – це частина національної безпеки, яка стосується підтримання рівня обороноздатності і військової могутності, достатнього для захисту держави від посягань зовнішніх ворогів.

Політична безпека полягає в гарантуванні того, що державний і суспільний лад може бути змінено лише законним, ненасильницьким шляхом, а органи влади будуть формуватися лише в порядку, визначеному Конституцією України.

Економічна безпека спрямована на підтримання економіки України на такому рівні, при якому здійснюється суверенітет держави, виконання нею зобов'язань перед громадянами й виконання основних внутрішніх і зовнішніх економічних функцій.

Внутрішня безпека України своїми складовими має безпеку існування населення та матеріальних ресурсів від насильницького

знищення, безпеку у сфері захисту від поширення наркотичних та їм подібних засобів, що, врешті-решт, знищують фізичний та інтелектуальний потенціал народу, служить живильним матеріалом для існування організованої злочинності.

У деяких наукових дослідженнях підкреслюється, що національну безпеку держави і суспільства гарантує наявність декількох умов. По-перше, існування стійких і надійних кордонів, які охороняються. По-друге, стабільні і передбачувані відносини між суб'єктами держави, тобто між владою в центрі і на місцях. В-третьє, відкритість і передбачуваність поведінки політичних суб'єктів – від партій до груп громадян. По-четверте, можливість вирішення неминучих в будь-якій системі конфліктів у межах підтримуваної законом процедури. По-п'яте, відсутність або достатня слабкість незаконно існуючих сил, здатних непередбачено втрутитися у політичний процес [6, 14].

Отже, слід зазначити, що змістом національної безпеки є корінні, основоположні інтереси забезпечення державності українського народу, його самобутнього розвитку, гідного існування в європейській і світовій цивілізації.

Спираючись на вищевикладені положення, національну безпеку можна розглядати як сукупність необхідних факторів, що забезпечують сприятливі умови для розвитку України, життєздатність держави, доцільний розвиток і збереження її фундаментальних цінностей і традицій, неконфліктні відносини особистості і держави, здатність як ефективно переборювати будь-які внутрішні і зовнішні погрози, так і керуватися своїми національними інтересами, забезпечувати досягнення національних цілей.

Таким чином, визначення понятійного апарата, сутності національної безпеки України дозволяє визначити коло суспільних відносин, суспільних інтересів, що можуть бути узяті під охорону діючим кримінальним законодавством України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України. Особлива частина. /під ред. Є.Л.Стрельцова. – Харків: «Одіссей», 2009. – 495с.
2. Про основи національної безпеки України: Закон України // Офіційний вісник України. – 2003. – № 29.

3. Навроцький В.О. Кримінальне право України. Особлива частина: Курс лекцій / Навроцький В.О. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 771 с.

4. Бабаев В.К. Общая теория права: Краткая энциклопедия / Бабаев В.К., Баранов В.М. – Н.Новгород: Нижегородский юрид. ин-т, 1997. – 200 с.

5. Военная реформа: Оценка угроз национальной безопасности России // Приложение к информационно – аналитическому журналу «Обозреватель – Observer» / Под ред. Зюганова Г.А. – М., 1997. – 215 с.

6. Салмин А. Что угрожает национальной безопасности России? / А. Салмин // Конституционное совещание. – 1994. – № 5. – С. 11-14.